

บทที่ 2
ครอบครัว

ครอบครัว

ครอบครัวเป็นหน่วยหนึ่งของสังคม แต่เป็นหน่วยที่เล็ก เป็นสถาบันที่วางรากฐานให้แก่สถาบันอื่น ๆ ในสังคม มนุษย์ทุกคนเกิดมาแล้วได้รับการเลี้ยงดูในครอบครัว ซึ่งมีพ่อแม่ พี่น้องให้ความอบอุ่น ความสุข ความสบาย ตลอดจนได้รับการอบรมให้มีศีลธรรม จรรยา จากประสบการณ์ที่มีค่าของผู้ใหญ่ ซึ่งเด็กจะยึดเป็นแบบแผนและกรอบกลุ่มไปถึงการดำเนินชีวิตในอนาคตต่อไป ดังนั้น สถาบันครอบครัวจึงมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการดำเนินชีวิตในอนาคต การดำเนินชีวิตจะราบรื่นมั่นคงหรือไม่ ขึ้นอยู่กับสิ่งที่ถ่ายทอดแบบอย่างจากครอบครัว ซึ่งครอบครัวต้องรับผิดชอบโดยตรงต่อสมาชิกของครอบครัวและต่อสังคม

ความหมายของครอบครัว

ครอบครัวมีนิยามแตกต่างกันตามแง่วิชาการต่าง ๆ เช่น ชีววิทยา กฎหมาย เศรษฐกิจและสังคม

ด้านชีววิทยา ครอบครัว หมายถึง กลุ่มคนที่เกี่ยวพันกันทางสายเลือด เช่น สามิภรรยา มีบุตร ซึ่งเกิดจากเชื้ออสุจิของบิดาผสมกับไข่ของมารดา ดังนั้น บิดา มารดา บุตร จึงเกี่ยวพันกันทางสายเลือด โครโมโซมและยีนส์บุตรจะได้รับมาจากบิดามารดา

ตามกฎหมาย ครอบครัว หมายถึง ชายและหญิงได้จดทะเบียนสมรสกัน ทั้งคู่ก็เป็นครอบครัวเดียวกัน บิดา มารดา บุตร มีหน้าที่ต้องปฏิบัติตามกฎหมายเช่นกัน บุตรมีสิทธิได้รับมรดกจากบิดา มารดา ถ้าไม่มีบุตรสืบสายโลหิต ผู้สืบสายโลหิตขึ้นไปหรือลงมาโดยตรงหรือบุตรบุญธรรม ที่จดทะเบียนตามกฎหมาย จึงจะได้รับมรดกตกทอด นับว่าเป็นบุคคลในครอบครัวเดียวกันตามกฎหมาย

เศรษฐกิจ ครอบครัว คือ กลุ่มคนที่ใช้จ่ายรวมกัน จากเงินงบประมาณเดียวกัน

สังคม ครอบครัว คือ กลุ่มคนตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป อยู่รวมในบ้านเดียวกัน จะเกี่ยวพันทางสายโลหิต แต่มีความสัมพันธ์กัน ให้ความรักและความเอาใจใส่ต่อกัน มีความหวังดี ให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เช่น ลูกของลูกจ้างอยู่บ้านเดียวกันกับเจ้าของบ้านอุปการะเลี้ยงดูให้ความรักเอาใจใส่ก็นับว่าเด็กเป็นส่วนหนึ่งของครอบครัว หรือครอบครัวที่จะแตกแยกกัน ห่างร้างกันแต่ไม่ถึงแตกแยกกัน ก็นับว่าเป็นครอบครัวเดียวกันตามแง่ของสังคม

ส่วน BURGESS และ LOCKE⁽¹⁾ ได้ให้ความหมายของครอบครัวไว้ 4 ประการ ดังนี้

(1) สุภัตรา สุภาพ, สังคมและวัฒนธรรมไทย. ไทยวัฒนาพานิช 2518, หน้า 23

1. ครอบครัวประกอบด้วยบุคคลที่มาวมกันโดยสมรส หรือความสัมพันธ์ทางสายโลหิต หรือการมีบุตรบุญธรรม การสมรส คือ ความสัมพันธ์ระหว่างสามีและภรรยา ส่วนความสัมพันธ์ทางสายโลหิต คือ ความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่และลูกรวมทั้งบุตรบุญธรรมด้วย

2. สมาชิกของครอบครัวเหล่านี้อยู่รวมกันภายในครัวเรือนเดียวกัน หรือบางครั้งแยกกันไปอยู่ต่างหาก สมัยก่อนในครัวเรือนจะมีสมาชิก 3-4-5 ชั่วอายุคน ปัจจุบันขนาดของครอบครัวจะเล็กลง ประกอบด้วยสามี ภรรยา และบุตร 1-3 คน หรือไม่มีเลย

3. ครอบครัวเป็นหน่วยของการติดต่อโต้ตอบระหว่างบุคคล ได้แก่ สามี ภรรยา พ่อแม่ ลูก พี่น้อง สังคมจะกำหนดบทบาทของสมาชิกแต่ละคนไว้ ต่างคนต้องมีความสัมพันธ์ต่อกัน เช่น ความรัก เอาใจใส่ สักสอน มีจิตใจผูกพันกัน เป็นต้น

4. ครอบครัวถ่ายทอดรักษาวัฒนธรรม สมาชิกของครอบครัวจะถ่ายทอดความประพฤติและการปฏิบัติต่อกันตามแบบผสมผสานกับวัฒนธรรมที่นอกเหนือจากครอบครัว เป็นแบบความประพฤติที่สมาชิกปฏิบัติต่อกันและต่อผู้อื่น

การกำเนิดครอบครัว

ครอบครัวเกิดได้เพราะบุคคลทุกคนมีความต้องการความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ เมื่อบุคคลเติบโตขึ้น ทั้งสองเพศต้องการความสัมพันธ์ทั้งด้านร่างกาย ด้านสังคม จิตใจ เริ่มจากรู้จักพูดคุยจนมีเพศสัมพันธ์ ต่อมาถึงขั้นการแต่งงาน ตกลงร่วมทุกข์ร่วมสุขกัน คือ เกิดการแต่งงาน การแต่งงานเป็นการสร้างฐานของชีวิต เป็นการสร้างครอบครัวใหม่ขยายครอบครัวออกไป

PRESCOTT กล่าวว่า ความเครียดทางเพศถือว่าเป็นกิจกรรมทางเพศ เป็นพื้นฐานที่จะขาดเสียมิได้ของชีวิตครอบครัว ดังนั้น การส่งเสริมกิจกรรมทางเพศต้องอยู่ภายใต้ความควบคุม การจำกัดขอบเขต ซึ่งมีประเพณีและข้อห้ามไว้มาก เพราะฉะนั้นการบำบัดความใคร่หรือความต้องการทางเพศ จึงต้องเป็นเรื่องทางชีวะ ทางสังคม ทางด้านกฎหมาย เป็นต้น ครอบครัวเป็นแหล่งที่ใช้บำบัดความต้องการทางเพศได้อย่างถูกต้องด้วยความยินยอมทางสังคม หรือสังคมยอมรับในกรณีนั้น ๆ อย่างถูกต้องตามกฎหมาย

เป็นที่ทราบแล้วว่ามนุษย์เป็นสัตว์โลกชนิดหนึ่ง แต่เป็นสัตว์ชั้นสูง ดังนั้น ความต้องการทางเพศไม่มีขีดจำกัดในด้านฤดูกาล ครอบครัวจึงเป็นแหล่งที่ใช้ระบายหรือบำบัดความต้องการทางเพศได้อย่างถูกต้องตามกฎหมาย นอกจากนี้ยังมีความต้องการความรัก ความอบอุ่น และความต้องการอื่น ๆ อีก จึงทำให้มีการกำเนิดครอบครัวขึ้น

ครอบครัวโดยทั่ว ๆ ไป จะมี 2 แบบ

1. ครอบครัวที่เรากำเนิด พ่อแม่เลี้ยงดูให้ความรักความอบอุ่นเราตั้งแต่เล็ก อบรมสั่งสอนให้เป็นคนมีระเบียบตามสังคมและขนบธรรมเนียมประเพณี
2. ครอบครัวเราเอง ครอบครัวแบบนี้เกิดจากการสมรส โดยที่เราเองสมัครใจเลือกคู่ครอง ซึ่งต่างกับครอบครัวที่เรากำเนิดอาจจะสมัครใจ หรือไม่สมัครใจก็ได้ เช่นเดียวกับการที่ผู้ใหญ่เลือกคู่ให้ เราอาจพอใจหรือไม่พอใจก็ได้

ประเภทของครอบครัว

MORDOCK แบ่งครอบครัวไว้ 3 แบบ ได้แก่

1. ครอบครัวเดี่ยว หรือครอบครัวขนาดเล็ก ประกอบด้วย สามี ภริยา และบุตร (บุตรบุญธรรมก็ได้) ครอบครัวแบบนี้ปัจจุบันจะพบได้มากในประเทศไทยเพราะเนื่องมาจากด้านเศรษฐกิจรัดตัว แต่ละคนก็พยายามหาทางที่จะลดรายจ่ายให้น้อยลง ครอบครัวแบบนี้จะห่างจากญาติพี่น้อง บางครั้งเกิดความว่าเหวขาดความอบอุ่น ในด้านความอิสระจะมีมาก เพราะสามารถจะทำได้โดยความเห็นชอบระหว่างสามีภรรยาเท่านั้น

ในด้านบุตรจะได้รับความอบอุ่นจากพ่อแม่ น้อย บางครอบครัวนำบุตรไปฝากสถานเลี้ยงเด็กอ่อนเลี้ยงทั้งกลางวันและกลางคืน ไปรับมาเชยชมในวันหยุดเท่านั้น บางครอบครัวก็ส่งบุตรไปฝากเลี้ยงเฉพาะกลางวัน เวลาเย็นไปรับกลับมาเลี้ยงเอง ปัจจุบันนี้จะพบครอบครัวแบบนี้มาก เด็กได้รับความอบอุ่นดีกว่าที่จะฝากเลี้ยงทั้งกลางวันและกลางคืน แต่พ่อแม่ต้องอดทนเพราะเหนื่อยมาก ถ้าทั้งคู่หรือคนใดคนหนึ่งไม่มีความอดทนจะเกิดปัญหาขึ้นภายในครอบครัว ดังนั้น ต้องมีการตกลงกันก่อนว่า จะต้องการเลี้ยงดูแบบไหน

2. ครอบครัวขยาย เป็นครอบครัวที่ประกอบด้วยครอบครัวเดี่ยว และญาติพี่น้องตั้งแต่ 3 ชั่วอายุคน เช่น ปู่ ย่า ตา ยาย พี่ ป้า น้า อา ญาติทางเขย สะใภ้ อยู่ภายในครอบครัวเดียวกัน หรือปลูกบ้านอยู่ในบริเวณเดียวกัน แต่เวลารับประทานอาหารมารวมกันที่บ้านใหญ่ ครอบครัวแบบนี้มีความอบอุ่นมาก แต่มีรายจ่ายสูง ไม่มีความอิสระ เพราะผู้อาวุโสที่สุดเป็นผู้มีอำนาจในบ้าน เป็นหัวหน้าครอบครัว มีสิทธิ์ในการจัดการทุกอย่างภายในบ้าน ดูแลความทุกข์สุขของสมาชิกทุกคนในบ้าน ครอบครัวแบบนี้พบในชนบทมากกว่าในเมืองหลวง หรือพบในครอบครัวที่ทำธุรกิจใหญ่ ๆ เป็นต้น

3. ครอบครัวที่ประกอบด้วยสามีหนึ่ง ภรรยาหลายคน ภริยาแต่ละคนจะอยู่รวมบ้านใหญ่ คือ บ้านภริยาหลวง หรือแยกอยู่ในบริเวณเดียวกัน แต่สิทธิต่าง ๆ อยู่กับภริยาหลวง

เด็กที่เกิดมาก็จะเป็นแบบมีพ่อเดียวกันแต่คนละแม่ ครอบครัวแบบนี้พบในสมัยโบราณมาก เพราะชายมีภริยาได้หลายคน ปัจจุบันนี้กฎหมายครอบครัวจำกัดไว้ว่า ชายต้องมีภริยาได้คนเดียวที่ถูกต้องตามกฎหมายเท่านั้น แต่พวกอิสลามกฎหมายยังอนุญาตให้ชายมีภริยาได้ 4 คน ครอบครัวแบบนี้เรียกว่า POLYGAMOUS FAMILY

ครอบครัวประชาธิปไตยแบบใหม่

ครอบครัวแบบนี้เป็นการจัดระเบียบครอบครัวแบบประชาธิปไตยมีการพัฒนาทุกด้านตั้งแต่ชุมชนจนกระทั่งระดับประเทศ มีการวางแผนการคุมกำเนิด ทุกคนมีโอกาสเลือกคู่ครองและมีสมบัติของตนเอง เช่น บ้านเรือน ครอบครัวประเภทประชาธิปไตย⁽²⁾ มีลักษณะดังนี้คือ

1. เสรีภาพในการเลือกคู่ครอง ขึ้นอยู่กับความรัก ความเป็นเพื่อน และความสนใจที่สอดคล้องกัน
2. หลังการแต่งงานจะเป็นอิสระจากพ่อแม่
3. สามีและภรรยา มีสิทธิ์เท่าเทียมกัน
4. การตัดสินใจทำสิ่งใดต้องปรึกษากันระหว่างสามีภริยา และเมื่อลูกโตพอจึงมีส่วนในการตัดสินใจด้วย
5. เสรีภาพของสมาชิกในครอบครัวจะมีมากน้อยเพียงไรขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของครอบครัว

ครอบครัวแบบนี้เกิดขึ้นเมื่อเริ่มการปฏิวัติทางอุตสาหกรรม

ลักษณะครอบครัวไทย

ประเทศไทยจากการสำรวจพบว่า ประชากรประมาณร้อยละ 75 อาศัยอยู่ในชนบท ส่วนใหญ่เป็นเกษตรกร ซึ่งควรได้พิจารณาครอบครัวในชนบทเป็นครอบครัวไทย

ก่อน พ.ศ. 2478 ครอบครัวไทยเป็นครอบครัวขนาดใหญ่ ในแต่ละครอบครัวจะมี ปู่ย่า ตายาย พ่อแม่ ลูกหลาน เหลน และญาติพี่น้องอื่น ๆ อีกมากมายอยู่รวมกันในครอบครัวเดียวกัน เพราะสมัยนั้นตามประเพณียินยอมให้ชายมีภริยาได้หลายคนในคราวเดียวกัน ภริยาแต่ละคนก็อยู่รวมบ้านเดียวกัน โดยมีภริยาคนแรกเป็นผู้ดูแลอุปการะและทุกคนต้องเชื่อฟังภริยาคนแรก โดยมีสามีเป็นหัวหน้าครอบครัว

⁽²⁾สุพัตรา สุภาพ, สังคมและวัฒนธรรมไทย. ไทยวัฒนาพานิช 2518, หน้า 23

ต่อมาเมื่อ 1 ตุลาคม 2478 ได้มีกฎหมายครอบครัวออกใช้บังคับให้ชายไทยจดทะเบียนสมรสกับภรรยาได้เพียงคนเดียว ดังนั้น ครอบครัวไทยจึงหดลงโดยสมาชิกในครอบครัวลดลง บางครอบครัวมีบุตร ภรรยา สามี ลูกจ้าง เท่านั้น จึงเป็นครอบครัวเดี่ยว

ในปัจจุบันนี้ ครอบครัวไทยในชนบท สามียังเป็นหัวหน้าครอบครัวมากกว่าสามีในเมือง สามีเป็นผู้รับผิดชอบทุกสิ่งทุกอย่างในการใช้จ่าย ภริยาเป็นแม่บ้านดูแลบ้านเรือน ลูก ๆ เท่านั้น ตรงข้ามกับครอบครัวไทยในเมือง โดยเฉพาะครอบครัวของชนชั้นกลาง ชั้นสูง ทั้งสามีและภริยาเป็นผู้หารายได้ สามีเป็นทั้งผู้นำและเพื่อน ถ้อยทีถ้อยอาศัยกัน ต่างยอมรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน

การเปลี่ยนแปลงของครอบครัวไทย

ปัจจุบันนี้ครอบครัวไทยได้มีการเปลี่ยนแปลงจากสมัยก่อนมาเป็นสมัยประชาธิปไตย การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้แบ่งตามหัวข้อใหญ่ได้แก่

1. การเปลี่ยนแปลงด้านรูปแบบและโครงสร้างของครอบครัว
2. ความรับผิดชอบของครอบครัว
3. ความสัมพันธ์ภายในครอบครัว

การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ขึ้นอยู่กับแนวโน้มของสังคม วัฒนธรรมของแต่ละยุคสมัย

1. การเปลี่ยนแปลงด้านรูปแบบและโครงสร้างของครอบครัว

ปัจจุบันนี้ประเทศไทยได้รับค่านิยมและรูปแบบต่าง ๆ ของวัฒนธรรมตะวันตกมาใช้โดยการสมัครใจ เช่น

- การแต่งงาน สมัยก่อนการแต่งงานเป็นแบบคลุมถุงชน โดยที่คู่สมรสไม่เคยรู้จักกันเลยเป็นเรื่องของผู้ใหญ่ทั้งสองฝ่ายเห็นดีเห็นงาม แต่ปัจจุบันนี้การแต่งงานต้องเริ่มจากคู่สมรสได้รู้จักกันก่อนศึกษานิสัยใจคอกันพอสมควรซึ่งแล้วแต่ความต้องการของแต่ละคนที่จะต้องการรู้จักกันมากน้อยเท่าไร ไม่มีกฎเกณฑ์ แล้วจึงตกลงปลงใจโดยมีผู้ใหญ่เป็นผู้จัดการให้ บางคู่ก็จัดการแต่งงานด้วยเงินทองที่ทั้งคู่ได้สะสมไว้ แตกต่างกับสมัยก่อน ผู้ใหญ่จัดการให้ทุกอย่างเรียบร้อย

- การศึกษาเรื่องเพศสัมพันธ์ สมัยก่อนศึกษาด้าเป็นหญิงศึกษามาจากมารดา ถ้าเป็นชายศึกษามาจากบิดาหรือเพื่อนฝูง แต่ปัจจุบันศึกษาจากหนังสือ ภาพยนตร์ ตามแนวของชาวตะวันตก การคุมกำเนิดสมัยนี้วิทยาศาสตร์ก้าวหน้า มียาและอุปกรณ์ต่าง ๆ ใช้ในการคุม

กำเนิดได้อย่างสะดวกไม่ยุ่งยาก เป็นที่นิยมของเด็กวัยรุ่นมาก เพราะเป็นการมีเพศสัมพันธ์ได้ โดยไม่วิตกกังวลในครอบครัวที่ยังไม่พร้อมก็นิยมใช้การคุมกำเนิดชั่วคราวเพื่อรอความพร้อม

– โครงสร้างของครอบครัว จากครอบครัวขยายเปลี่ยนเป็นครอบครัวเดี่ยว เพราะฐานะทางเศรษฐกิจในปัจจุบันต้องพึ่งตนเองมากที่สุด

2. ความรับผิดชอบต่อครอบครัว

การเปลี่ยนแปลงด้านความรับผิดชอบนี้สมัยก่อนหัวหน้าครอบครัวเป็นผู้รับผิดชอบคนเดียว คือ สามีเป็นผู้ที่จะนำความสุขมาสู่ครอบครัว ภริยาเป็นผู้มีหน้าที่แม่บ้านเท่านั้น ไม่ต้องยุ่งยากในกิจการต่าง ๆ เพื่อหาเงินมาใช้ในครอบครัว หรือสร้างฐานะให้เป็นปึกแผ่นมั่นคง สามีเป็นผู้มีอำนาจคนเดียว แต่ปัจจุบันนี้ทั้งสามีภริยาต้องช่วยกันรับผิดชอบต่อครอบครัว ช่วยกันหาเงินมาใช้เพื่อบำรุงความสุขแก่สมาชิกของครอบครัว งานบ้านจึงจำเป็นต้องช่วยเหลือซึ่งกันและกัน แต่บางครอบครัวยังยึดถือว่าภริยาต้องเป็นผู้ปฏิบัติงานบ้านทุกอย่างให้เรียบร้อย แต่ส่วนใหญ่แล้วต้องมีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยเฉพาะช่วยเหลือด้านจิตใจเป็นสิ่งสำคัญที่สุด

3. ความสัมพันธ์ภายในครอบครัว

ด้านความสัมพันธ์นี้แตกต่างจากสมัยก่อนมาก เพราะสภาพชีวิตสังคมปัจจุบันเปลี่ยนไปตามเงื่อนไขของสังคม ปัจจุบันนี้รัฐได้สร้างหน่วยงานหรือองค์กรต่าง ๆ ขึ้นเพื่อทำหน้าที่อบรมเลี้ยงดูบุตรแทนบิดามารดา สถานที่เหล่านี้เป็นที่นิยมของบิดามารดาเพราะทั้งสองคนไม่มีเวลา ต้องออกไปประกอบอาชีพนอกบ้านเสียเป็นส่วนมาก ส่วนน้อยเท่านั้นที่เลี้ยงดูบุตรเอง การอบรมสั่งสอนบุตรจึงห่างเหินออกไป ตกเป็นหน้าที่ของสถานเลี้ยงดูเด็กหรือครู และสื่อมวลชนช่วยในการอบรมเช่นกัน ได้แก่ รายการโทรทัศน์สำหรับเด็ก เป็นต้น ซึ่งเป็นการแบ่งภาระของบิดามารดาไป

ครอบครัวจำเป็นต้องสร้างความมั่นคง ความอบอุ่นให้สมาชิกทั้งทางร่างกายและจิตใจ โดยการอยู่กันอย่างใกล้ชิดดูแลให้มีความสุขใจตลอดเวลา แต่ปัจจุบันนี้พบน้อยมาก ทั้งด้านความใกล้ชิดอบอุ่น บิดามารดาสมัยนี้ให้ได้แต่วัตถุ แต่ความอบอุ่นด้านจิตใจลดน้อยลง จึงเสมือนว่าความสัมพันธ์ระหว่างบิดามารดา บุตร ถูกเปลี่ยนแปลงไปโดยปริยาย

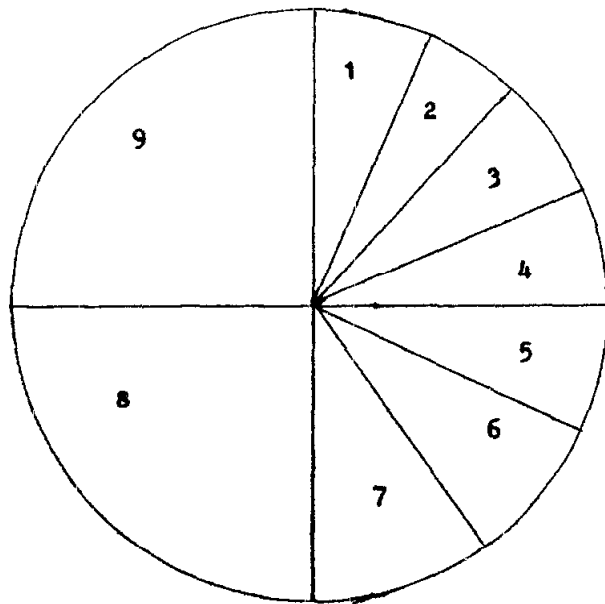
วัฏจักรของครอบครัว

ครอบครัวใดก็ตาม ต้องมีขั้นตอนการพัฒนาเหมือนกันหมด ไม่ว่าครอบครัวนั้นจะมีเชื้อชาติ ศาสนาต่างกันอย่างไร มีการพัฒนาเหมือนกันทุกอย่าง ได้แก่ การเกิด การเจ็บ การแก่ และการตาย หรือเรียกว่าการปฏิสนธิ การเกิดขยายครอบครัว ครอบครัวทุกครอบครัวต้องมีการพัฒนาเข้าสู่วุฒิภาวะ หรือเจริญเติบโตเต็มที่แล้วเข้าสู่วัยชราเหมือนกันไม่ว่ายุคใดสมัยใด

การศึกษาวัฏจักรของครอบครัว ทำให้สามารถคาดการณ์ล่วงหน้าได้ว่าขั้นตอนใดของวัฏจักรครอบครัวจะเป็นอย่างไร ต้องมีการเตรียมพร้อมรับสภาพนั้น ๆ ที่เกิดขึ้นได้เมื่อมีการเตรียมแล้วจะทำให้การดำเนินชีวิตของครอบครัวไปได้ราบรื่น ปราศจากปัญหา หรือช่วยลดปัญหาที่จะเกิดขึ้นให้น้อยลงได้

นักวิชาการทางครอบครัวแบ่งวัฏจักรของครอบครัวออกเป็นขั้นตอนไม่เท่ากัน บางคนแบ่ง 3 ขั้น บางคนแบ่ง 7 ขั้น บ้างก็แบ่ง 8 และ 9 ขั้น ในที่นี้ PHILIS J. MEIKLEJOHN ได้แบ่งวัฏจักรครอบครัวไว้ 9 ขั้น ได้แก่

1. แรกเริ่มสมรส
2. ภรรยาเริ่มตั้งครรภ์
3. ความเป็นบิดามารดา
4. ปีที่วุ่นวายใจมาก
5. บุตรเริ่มเข้าโรงเรียน
6. บุตรวัยรุ่น
7. บุตรแยกครอบครัว
8. บ้านว่างเปล่า
9. ชราภาพ

1. แรกเริ่มสมรส

ระยะนี้คู่สมรสต้องมีการปรับตัวเข้าหากันอย่างมาก เพราะสภาพของการเป็นคู่รัก คู่หมั้น แตกต่างกับการแต่งงานอยู่ร่วมกัน ซึ่งการอยู่ใกล้กันจะพบบางสิ่งบางอย่างต่างไปจากที่คาดหวังไว้ อาจพบนิสัยแปลก ๆ ซึ่งไม่ได้เตรียมใจไว้ แต่อย่างไรก็ตามระยะนี้เป็นระยะก่อตัวความรักยังเต็มเปี่ยม ทำให้ทั้งคู่มีความสุขมาก แม้จะเกิดปัญหาเล็ก ๆ น้อย ๆ ก็อาจมองข้ามไปได้ ถ้าอยู่รวมกับครอบครัวใหญ่ต้องมีการปรับตัวมากที่สุด เพราะต้องเข้ากับบิดา มารดา พี่น้อง เขยสะใภ้ อื่น ๆ อีก ระยะนี้เป็นระยะที่ต้องใช้เวลาเมื่อปรับตัวได้แล้วจึงจะมีบุตรได้

2. ภริยาเริ่มตั้งครรภ์

ระยะนี้ทั้งสองคนต้องมีความพร้อมจะมีบุตร เพราะถ้าสามีหรือภริยาฝ่ายเดียวต้องการมีบุตร ฝ่ายที่ไม่ต้องการบุตรจะเกิดปัญหา และปัญหานี้จะเกิดแก่ผู้ที่มีบุตรเช่นกัน เมื่อทั้งคู่พร้อม ภริยาก็จะได้รับการเอาใจจากสามี ภริยาบางคนต้องการให้สามีเอาใจมากจนเกิดการไม่สบายมากเกินไปกว่าอาการ เช่น การแพ้ท้องอย่างรุนแรง เป็นต้น แต่เมื่อทั้งคู่มีความพร้อมที่จะมีบุตร ทำให้เกิดความยินดีมีความสุขที่จะได้สมาชิกใหม่ เริ่มเตรียมข้าวของเครื่องใช้สำหรับบุตรที่จะเกิดมา ต้องบำรุงสุขภาพกายและสุขภาพจิตให้สมบูรณ์ เพื่อให้บุตรเป็นบุคคลที่มีความพร้อมสมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ มีการพัฒนาด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม สติปัญญา เป็นไปตามขั้นตอนของการพัฒนา

3. ความเป็นบิดามารดา

เมื่อทารกเกิด มารดาจะตื่นเต้นมาก บางคนร้องไห้ หรือซึมก็มี มารดาดีใจตื่นเต้น กระตือรือร้นอยู่ประมาณ 2-3 วัน ทั้งสามีภริยาช่วยกันถนอมฟูมฟักบุตรน้อยให้เจริญเติบโต แต่เช่นเดียวกันทั้งสามียังต้องการความรัก ความเอาใจใส่จากภริยา ต้องการให้ผู้อื่นยอมรับว่าเขาเป็นคนสำคัญกว่าบุตร บุตรเป็นบุคคลที่สาม ที่เกิดมา ดังนั้น ภริยาต้องเอาใจใส่สามีบ้าง ด้วยวาจา กิริยาท่าทาง จะดีกว่าเลิกสนใจไปเลย

ในระยะนี้บุตรต้องการความอบอุ่นใกล้ชิด การกอดรัดอุ้มชูเพื่อพัฒนาความรู้จักไว้วางใจ (SENS OF TRUST) บิดามารดาต้องใช้ถ้อยคำที่นุ่มนวลอ่อนโยน ระวังอันตรายให้บุตรได้รับความปลอดภัย เด็กก็จะมีความพร้อมในการมองโลกใหม่ของตนเองในแง่ดี

4. ปีที่วันวายใจมาก

ขั้นตอนระยะนี้ถ้าไม่มีการวางแผน หรือการกะระยะการมีบุตร เกิดมีบุตรคนที่สอง ตามมาอีก ซึ่งบุตรคนแรกยังไม่โตมากนัก ระยะนี้ถ้าครอบครัวมีฐานะดี มีการเลี้ยงดูบุตร มีความอบอุ่นก็จะไม่มีปัญหามากนัก ถ้าครอบครัวที่พอมีพอกินจะเกิดปัญหามาก เพราะต้องมีรายจ่ายเพิ่มมากขึ้น คู่สมรสบางคู่ไม่ได้คิดมาก่อน เนื่องจากต้องการมีบุตรในวัยที่อายุระหว่าง 20-30 ปีจะดีที่สุด ยอมทนทุกอย่าง เพื่อบุตรที่เกิดมาจะมีปัญหาตามมามากมาย ได้แก่ การเงิน ความรัก การใช้เวลาร่วม การท่องเที่ยว การเข้าสังคม เป็นต้น

5. บุตรเริ่มเข้าโรงเรียน

บิดา มารดา ทุกคนต้องการให้บุตรที่เกิดมาดี พยายามจะให้เข้าโรงเรียนเร็วที่สุด การให้บุตรเข้าโรงเรียน ต้องดูความพร้อมของเด็กก่อน บางคนยังไม่พร้อมแต่ด้วยความที่บิดา มารดาต้องการเช่นนั้น เด็กก็เรียนได้ แต่จะเกิดปัญหาความเบื่อหน่ายภายหลัง หรือเกิดการเกเร เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปได้ การเข้าโรงเรียนเป็นการที่เด็กต้องไปสู่สังคมใหม่ อาจเกิด อารมณ์เสีย อารมณ์โกรธ กลัว อัจฉาน้องใหม่ที่เกิดมา บิดามารดาต้องพยายามอบรมให้บุตรช่วยเหลือตนเองได้ตามวัยของเด็ก เพราะเด็กจะภูมิใจมากที่ทำอะไรได้ด้วยตนเอง บิดามารดา ต้องให้คำชมเชยทุกครั้งที่บุตรทำประโยชน์ได้ จะช่วยให้เด็กบรรลุวุฒิภาวะเร็วขึ้น

6. บุตรวัยรุ่น

บิดามารดาต้องปรับตัวให้ทันกับเด็กวัยรุ่น ต้องรู้ธรรมชาติของเด็กยอมรับในพฤติกรรมบางอย่างของเด็ก ระยะนี้ลูกคนแรกและคนสุดท้ายท้องอาจห่างกันมาก การอบรมเลี้ยงดูก็ต่างกันไป เพราะบิดามารดาเมื่อประสบการณ์มากขึ้น อาจเข้มงวดหรือใจดีก็ได้ บรรยากาศภายในบ้านก็เปลี่ยนไปจากเดิม ทั้งบิดามารดาอาจมีการสร้างสรรค์มากขึ้น หรืออาจไม่มีอะไรเลย มีแต่ความเบื่อหน่าย บางครั้งทั้งบิดามารดาไม่มีเวลาเป็นของตนเองเลย เกิดการห่างเหิน ต่างคนต่างอยู่ ภริยาต้องคอยเอาใจสามี ทั้งคู่ต้องหันหน้าเข้าหากัน ปรึกษาหารือ ให้ครอบครัวบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ อันนี้เป็นสิ่งที่ยึดเหนี่ยวสามี ภริยา ไว้ด้วยกัน

7. บุตรแยกครอบครัว

บุตรออกจากบ้านไปเพื่อศึกษาต่อ หรือประกอบอาชีพ คนหนุ่มสาวมักมีความคิดเห็นต่างจากบิดามารดาไป การเลี้ยงดูบุตรของไทยในข้อนี้แตกต่างกับทางตะวันตก เพราะ

คนไทยจะช่วยเหลือบุตรอยู่ตลอดเวลา ซึ่งทางตะวันตกส่งเสริมให้บุตรช่วยตนเอง การส่งเสริมให้บุตรช่วยตนเองเป็นการส่งเสริมการบรรลุวุฒิภาวะเร็วขึ้น โดยให้หาเงินเลี้ยงตนเอง ในการเรียนมหาวิทยาลัยหรือให้ยืมเงินเรียนได้ หรือการสร้างหลักฐานเช่นกัน ให้ยืมเงินก่อนโดยการให้กู้ก่อนแล้วผ่อนส่ง หรือตามแต่ตกลง

ในขณะที่บุตรแยกครอบครัวไป ก็ใกล้ระยะเวลาที่บิดามารดาจะปลดเกษียณอายุ ทั้งคู่ก็เตรียมตัวเป็นปู่ย่า ตายาย ยินดีเลี้ยงดูหลานต่อไป เป็นความรู้สึกว่าตนเองได้ทำประโยชน์ต่อไปอีกทำให้ทั้งคู่มีความสุขอีกครั้งหนึ่ง

8. บ้านว่างเปล่า

ในระยะนี้บุตรก็แยกออกไปเรียบร้อยแล้ว ถ้าบ้านใหญ่ก็จะมีความรู้สึกว่าบ้านว่างเปล่ารู้สึกว้าเหว่มาก ถ้าสามหรือภรรยา ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเสียชีวิตผู้อยู่ต้องได้รับความทุกข์อย่างมาก

ถ้าเป็นครอบครัวที่ใหญ่และอยู่ใกล้ชุมชนอาจจะแบ่งบ้านให้นักเรียน นักศึกษาเช่า หรือทำหอพัก จะทำให้เกิดความอบอุ่นได้ หรือถ้ายังแข็งแรงอยู่ก็สามารถไปตากอากาศ หรือเดินทางรอบโลกได้เป็นการแก้เหงาได้

ถ้าเป็นนักวิชาการก็สามารถเขียนหนังสือค้นคว้าในสิ่งที่ต้องการทำได้ หรือหางานอดิเรกทำ เช่น ปลูกต้นไม้ ดอกไม้ เป็นต้น จะช่วยให้การดำเนินชีวิตราบรื่น

9. ชราภาพ

ผู้ที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป มีสภาพทั้งร่างกายและจิตใจที่เสื่อมลง เป็นการเปลี่ยนแปลงทางธรรมชาติทุกคนต้องยอมรับจะช่วยให้มีสุขภาพจิตดี มองโลกในแง่ดี ระวังนี้อาจเข้าชมรมต่าง ๆ เข้าวัดศึกษาธรรม ผู้ที่เป็นบุตรหลานก็ต้องเอาใจใส่ดูแลไม่ให้ท่านเกิดความว้าเหว่

ส่วนผู้ที่ไม่มีบ้านชองเอง ลูกหลานไม่สนใจมากนักก็พยายามทำใจเตรียมรับสภาพการณ์นั้น ๆ โดยการเข้ารับการสงเคราะห์ในสถานสงเคราะห์คนชราของรัฐบาล เป็นต้น

จุดมุ่งหมายและความรับผิดชอบของครอบครัว

จุดมุ่งหมายของครอบครัว

จุดมุ่งหมายของครอบครัวขึ้นอยู่กับปรัชญาการครองเรือน NICKELL และ DORSEY นักปรัชญาได้กล่าวว่า “ปรัชญาการครองเรือน หมายถึง ปัญหาหรือแนวโน้มซึ่งเป็นตัวนำ

ทางชีวิต ปรัชญาเกิดจากประสบการณ์ต่างๆ ที่มนุษย์ได้รับ และจากการแก้ไขปัญหาในชีวิตของตนเองและผู้อื่น นำมาพิจารณาหาข้อสรุปเป็นแนวความคิดใหม่ สำหรับตนเองในการดำเนินชีวิตในสังคม”

ปรัชญาการครองเรือนนี้ขึ้นอยู่กับผู้นำหรือผู้ที่มีอำนาจในครอบครัว ผู้นำจะวางชีวิตตามแนวความคิดของตนเอง ซึ่งแต่ละคนมีความคิดแตกต่างกันตามประสบการณ์พื้นฐาน การศึกษานิสัยใจคอ ความสมบูรณ์ของสุขภาพ ปรัชญานี้จะนำไปสู่การกำหนดเป้าหมายแผนการดำเนินชีวิต หรือจุดมุ่งหมายของครอบครัว

จุดมุ่งหมายของครอบครัวสามารถเปลี่ยนแปลงได้เพราะสิ่งต่อไปนี้

1. สภาพแวดล้อม
2. ประสบการณ์
3. ความสนใจและกิจกรรมของครอบครัว
4. วัฏจักรของครอบครัว

ความรับผิดชอบของครอบครัว

ครอบครัวเป็นสถาบันแห่งแรกที่จะปั้นหรือหลอมให้เด็กมีการพัฒนาทางร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม ที่สมบูรณ์ ไม่เกิดปัญหาแก่สังคม ถ้าขาดเสียซึ่งครอบครัว เด็กอาจจะเจริญเติบโตไม่สมบูรณ์แบบ ก่อให้เกิดภาระแก่สังคม บางครอบครัวไม่ได้อบรมเลี้ยงดูเด็กให้สมบูรณ์ เพราะเหตุผลบางประการ ซึ่งครอบครัวแบบนี้ก่อให้เกิดปัญหาแก่สังคมเป็นอย่างยิ่ง

ครอบครัวเป็นสถาบันที่มีการให้ทุกอย่างตั้งแต่เงินทอง ความรักความอบอุ่น ตลอดจน การศึกษา ระเบียบประเพณี วัฒนธรรม ในสังคมนั้น ๆ เด็กเป็นเพียงผู้ใช้ หรือผู้บริโภค พ่อแม่เป็นผู้ผลิต ซึ่งเป็นหน้าที่ของพ่อแม่โดยตรง ลูกมีหน้าที่ประพฤติตนเป็นคนดี ตั้งใจศึกษา เชื้อฟุ้ง ช่วยเหลือพ่อแม่ทำงานบ้านบ้างตามความเหมาะสม

ความรับผิดชอบของครอบครัวโดยทั่ว ๆ ไป แบ่งได้ดังนี้คือ

1. ให้กำเนิดบุตรเพื่อสืบพันธุ์
2. ให้ความรัก ความอบอุ่น ไม่มีสถาบันใดให้ความรักเท่ากับสถาบันครอบครัว เป็นความรักต่อเนื่อง ไม่มีขาดไม่มีหมด ความรักนี้จะพบยากในภายนอกครอบครัว จากการศึกษาของ GLUOCK ในกลุ่มอันธพาล 500 คน เด็กดี 500 คน พบว่าเด็กดีได้ความรักจากพ่อแม่ สม่เสมอ รวมทั้งความเข้าใจกันดีระหว่างพ่อแม่

3. ให้การอบรมเพื่อให้เด็กรู้จักระเบียบต่างๆในสังคม โดยพ่อแม่เป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่ลูก ให้รู้จักปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมในสังคมได้อย่างดี

4. กำหนดฐานะ เด็กเกิดมาจากที่ต่างๆกัน นักสังคมศาสตร์ จึงได้แบ่งออกเป็นชั้นสูง ชั้นกลาง ชั้นต่ำ ชั้นสูงเป็นพวกเชื้อพระวงศ์ มีฐานะเป็นเจ้านายตั้งแต่เกิด ซึ่งบุคคลอื่นที่ไม่มีฐานะดังกล่าวเป็นไม่ได้ แต่ลูกคนจน คนรวย ลูกชานา สามารถจะเปลี่ยนฐานะตนเองได้โดยการศึกษาหาความรู้ หาทางทำมาหากินให้ร่ำรวยก็มีคนนับหน้าถือตาเช่นกัน ชานาอาจเป็นรัฐมนตรี หรือพ่อค้าอาจเป็นรัฐมนตรีได้ ไม่จำเป็นต้องยึดถืออาชีพทำนา หรือพ่อค้าตลอดไป เพราะสังคมเปิดโอกาสให้ แต่อย่างไรก็ดี ฐานะแรกเกิดก็มีผลในด้านความเจริญก้าวหน้าในสังคมด้วย เพราะบางกลุ่มมีรากฐานดีอยู่แล้ว

5. ให้แรงเสริม ให้กำลังใจอบรมเด็กให้เป็นผู้มีความกระตือรือร้นที่จะสร้างหลักฐานความมั่นคงให้กับตนเอง

เอกสารอ้างอิง

บทที่ 2

¹ สุพัตรา สุภาพ. สังคมและวัฒนธรรมไทย. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช 2518

หน้า 23
